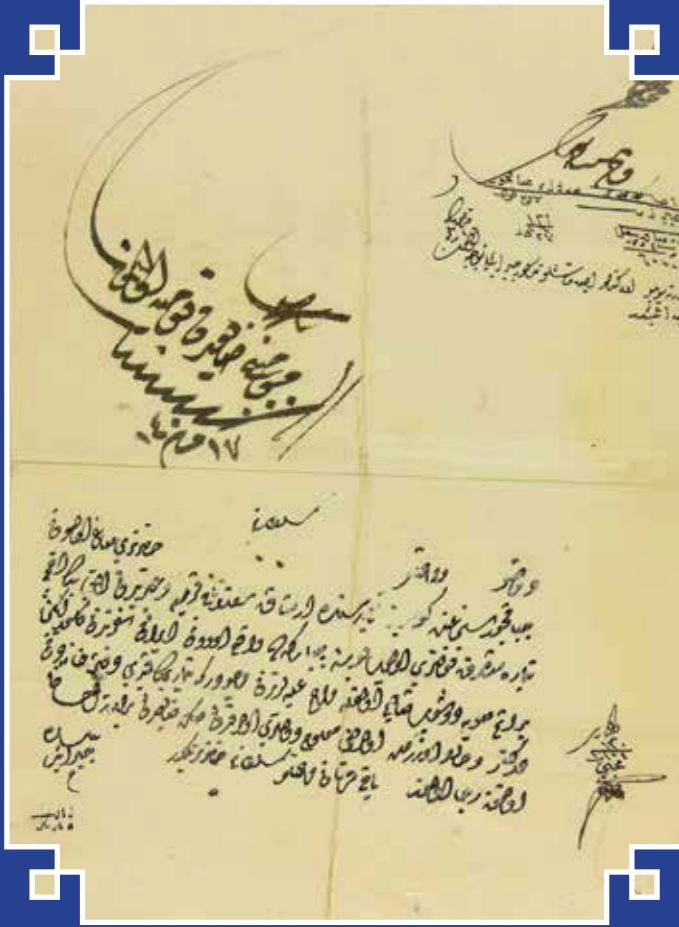

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Yıl / Year: 3 Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 1
Temmuz / July 2016

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

Yıl / Year: 3 Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 1
Temmuz / July 2016

Onursal Editör / Honorary Editor
Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK

Editör / Editor
Prof.Dr. Orhan BAŞARAN

Editör Yrd. / Co-Editor
Prof.Dr. Abdulkaki ÇETİN – Yrd.Doç.Dr. Ömer TOKUŞ – Yrd.Doç.Dr. İsmail NARİN

Sayı Editörü / Editor of Issue
Yrd.Doç.Dr. Nevzat KELEŞ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Editor
Müslim AYYILDIZ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü / Advertising and Public Relations Manager
M. Emin YETİŞİR

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof.Dr. Abdullah BAYRAM (Nişantaşı Ünv.),
Prof.Dr. Hüseyin Hüsnü GÜNDÜZ (İstanbul Yeni Yüzyıl Ünv.),
Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK (İstanbul Ünv./ Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet BARCA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Ünv.),
Doç.Dr. Abdullmuttalip ARPA (İstanbul Sabahattin Zaim Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Abdülhakim BEKİ (İstanbul Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Bilal BAĞIŞ (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. İsmail NARİN (Bingöl Ünv.), Dr. Adil BOR (DİB Haseki Eğitim Merkezi)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof.Dr. Abdulkaki ÇETİN (Bingöl Ünv.), Prof.Dr. Abdullah ÇELİK (Harran Ünv.),
Prof.Dr. Abdullah DİKEN (Konya Necmettin Erbakan Ünv.), Prof.Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Cemalettin ERDEMCİ (Siirt Ünv.), Prof.Dr. Eşref TAŞ (TBMM),
Prof.Dr. Giyasettin ARSLAN (Fırat Ünv.), Prof.Dr. H. İbrahim BULUT (İstanbul Ünv.),
Prof.Dr. Hikmet TAN (Bingöl Ünv.), Prof.Dr. Hüseyin HANSU (İstanbul Ünv.),
Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK (İstanbul Ünv./ Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet BARCA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Ünv.), Prof.Dr. Muhsin HALİS (Sakarya Ünv.),
Prof.Dr. Nazım HASIRCI (Dicle Ünv.), Prof.Dr. Orhan BAŞARAN (Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Ramazan SOLMAZ (Bingöl Ünv.), Prof.Dr. Sahip BEROJE (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Prof.Dr. Yılmaz BİNGÖL (Yıldırım Beyazıt Ünv.),
Doç.Dr. Abdullah TAŞKESEN (Sakarya Ünv./ Bingöl Ünv.), Doç.Dr. Abdülhakim KOÇIN (TBMM),
Doç.Dr. Enver ARPA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.), Doç.Dr. Metin YİĞİT (Dicle Ünv.),
Doç.Dr. Mustafa KIRKIZ (Bingöl Ünv.), Doç.Dr. Nusrettin BOLELLİ (Bingöl Ünv.),
Doç.Dr. Vehbi TÜREL (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Abdulnasır SÜT (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Ahmet KAYINTU (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Bilal BAĞIŞ (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. İsmail NARİN (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Muhiittin ÖZDEMİR (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Ömer TOKUŞ (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Sezayi KÜÇÜK (Sakarya Ünv.),
Abdullah DEMİR (BOA)

Sayı Hakemleri / Referee Board of This Issue

Prof.Dr. Orhan BAŞARAN (Bingöl Ünv.), Doç.Dr. Seyit Battal UĞURLU (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Abdülaziz KARDAŞ (Van Yüzüncü Yıl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Erkan AVŞAR (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Metin EREN (Van Yüzüncü Yıl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Ercañ ÇALIŞ (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Ömer SARAÇ (Ondokuz Mayıs Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Cafer ÖZDEMİR (Ondokuz Mayıs Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Yılmaz İrmak (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Mehmet Özger (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Naim ÖNER (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Ömer TOKUŞ (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Sırrı TİRYAKİ (Bingöl Ünv.)

Bingöl Araştırmaları Dergisi, yılda iki sayı olarak yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları yayıncı kuruluşa ait olup, izinsiz, kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz.

Bu dergi, Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin ilmi katkısı ve Bingöl Belediye Başkanlığı'nın desteğiyle yayımlanmaktadır.

ISSN: 1309-369X

Dizgi ve İcdüzen: Ankara Dizgi Evi

Baskı: Ankamat Mat. San. Ltd. Şti.

Birinci Basım: Aralık 2017

Derginin Yönetim Yeri

İstiklal Mah. Mithat Paşa Cad. Ağaoglu Pasajı No:9 Kat 1/4 Ümraniye/İstanbul

e-posta: bingoldergisi@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM /Yücel BARAKAZI	5
EDİTÖRDEN /Orhan BAŞARAN	7
SAYI EDİTÖRÜNDEN /Nevzat KELEŞ	9
Mehmet Şirin AYIŞ ŞEYH AHMED ÇAPAKÇURÎ VE MEKTUPLA İRŞAD ÖRNEĞİ	11
Ferhat APUHAN KIBRIS MESELESİ VE BİNGÖLLÜ KIBRIS GAZİLERİ'NİN NAZARIYLA 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI -I	35
Yılmaz IRMAK BİNGÖL GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI	67
Nebi BUTASIM BİNGÖL “ARAKONAK” HALÇALARINDAN BAZI ÖRNEKLER	87
Recai BAZANCİR FOLKLOR DERLEMELERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	99
Ferhat ÇİFTÇİ AYDIN AFACAN'IN “METRUK ŞEHİR” ŞİİRİNDE MEKÂNSAL POETİKA	115
Ahmet ÖZDEMİR KİTAP TANITIMI	125

Özet

Edebiyat ve mekân ilişkisi ontolojik bir boyut taşımaktadır. Bu ilişkiyi, mekânın farklı boyutlarda ele alınmasına imkân tanıyan edebi türlerde gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan edebi eserde önem teşkil eden mekânı, farklı okumalara tabi tutabiliriz. Aydın Afacan'ın *Metruk Şehir* şiirine bakıldığında, Bingöl'ün Genç/Darayeni ilçesinin özdeşlik ilişkisi içerisinde şiirsel özne konumuna taşındığı görülür. Darayeni'ye atfedilmiş bir şiir ile karşılaşan okuyucu, devamında buruk bir atmosfer içine çekilir. Şiirin evrenine girildikçe yitlik bir kentin, bir iç dökümü içinde resmedildiği görülür. Sözdən önce yaşantının, yaşantıdan sonra halleşmenin geldiği düşüncesi hissedilir. Yüze yapıda mekânsal yitış ve olumsuz içermelerin sıralandığı eserde, bir değer olarak yüceltilen mekân derin yapıyı oluşturur. Böylece Afacan'ın *Metruk Şehir*'i, mekânsal poetika bağlamında yeniden varlık düzlemine çıkar. Bu çalışma, ihtiva ettiği göndermeler açısından *Metruk Şehir* şiirini mekân merkezli bir okumayla ele almakta, ayrıca coğrafya merkezli okuma ve mekân poetikası bağlamında söz konusu etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aydın Afacan, *Metruk Şehir*, şiir-mekân ilişkisi, mekân poetikası.

SPATIAL POETICS IN AYDIN AFACAN'S POEM "METRUK ŞEHİR"

Abstract

The relation between literature and space/place has an ontological asbest. It is possible to observe this relation in literary genres that allow us to examine space in different dimensions. In this context, space, an important element in literary works, can be subject to different readings. In Aydın Afacan's poem *Metruk Şehir* (the Dilapidated City), we see that the district of Genç/Darayeni in Bingöl is transferred to poetical subject position in the relation of identity. The reader meets a poem attributed to the district of Darayeni and is pulled into a gloomy atmosphere. As we move deeper into the universe of the poem, we see that a lost city is described in guise of a confession. The idea that word is preceded by experience and state is followed by experience embodies in the reader's mind. In the work, spatial loss and negative involvements are told in the surface structure and space, which is exalted as a value, constitutes the deep structure. Thus, Afacan's poem *Metruk Şehir* reappears in the existence level within the context of spatial poetics. The present study examines the poem *Metruk Şehir* through space-centered reading in terms of the references it contains and mentions the poem within the context of geography-centered reading and spatial poetics.

Keywords: Aydın Afacan, *Metruk Şehir*, the poem-space relation, poetics of space

* Okutman, Muş Alparslan Üniversitesi (ferhatciftci1@gmail.com).

Giriş

Zaman ve mekân insan hayatının mütemmim cüzlerindedir. Biyolojik varlığın aşıldığı, var edici diğer unsurların söz konusu olduğu bir bağlamda, bu iki kavramın geniş anlam katmanlarına sahip olduğu görülür. Özellikle mekâna odaklandığımızda insanın yaşamını sürdürdüğü yer olmanın dışında, mekânın kültürel etkilerde bulunan önemli bir işlev gördüğü anlaşılır. Bu kadar önem teşkil eden mekânın, bir insan eylemi olarak edebiyattan bağımsız düşünülmesi olanaksızdır. Bu nedenle mekân, edebi eserlerde farklı bakış açıları çerçevesinde tezahür etmektedir.

Edebi eserlerde mekânın varlığına odaklandığımızda farklı durumların bizleri karşıladığını görürüz. Mekân, kurgusal metinlerde ana yapıyı oluşturan elemanlardandır, gezi yazısı örneğinde doğrudan muhtevanın kendisidir. Biyografik incelemelerde belirleyici bir rol üstlenirken, psikolojik ve sosyolojik bakış açıları mekâna boyut katar. Değişik hususlar çerçevesinde mekânın edebi kullanımını çoğaltmak mümkündür. Fakat genel olarak edebi eserlerde mekân, biçimsel zorunluluk dışında düşünülecek olursak, amaçlanan bir değer olarak aktarılır. Bu sayede mekâna yüklenen anlam genişler ve poetik bağlam söz konusu olur. Özellikle edebiyatın bireysel, özgün tarafı, mekâna dair nesnel görüngünün aşılmasını ve özelliğin başat konuma çekilmesini makul kılar. Sonuçta herkesin bildiği, caddeleri sokaklarıyla müşahade edilen bir yer ya da fiziksel bütünlüğü hayal edilebilir olan bir evin, edebiyatçının gözünden farklılaştırılması sanatsal bir gerçeklikle mümkün olur. Bu nedenle mekâna dair yaklaşımlarda nesnel gerçeklik ile öznel tasarrufun birlikte bir anlam kazandığını söyleyebiliriz.

Sanatçıya ve ele aldığı mekâna dair doğal farklılıkların, edebiyat ve mekân ilişkisine yaklaşım biçimlerine etkide bulunduğu açıktır. Bu nedenle mekân, edebi eserde kimi zaman biçimsel bir unsur, kimi zaman da amaçlanan ve özelleşen estetik bir değer niteliğindedir.

1. Edebiyat ve Mekân İlişkisi

Mekân ve edebiyat ilişkisinde ön plana çıkan kavramlardan biri "coğrafya merkezli okuma"dır. Emel Kefeli, kavramı şu şekilde açıklar:

"Coğrafya merkezli okuma bir diğer deyişle 'géo-littéraire' yaklaşımla metni değerlendirme, okuma türlerinden birisidir. Toprak ve iklim şartları ile sosyal realiteyi şekillendiren coğrafya insanların duyuş tarzı, dünya görüşü, yaşama biçimi üzerinde etkili olurken sunduğu olanaklarla geleceği de yönlendirir. Herhangi bir bölgede gelişen edebiyatın doğadan ve çevresindeki kültürel, sosyal ve siyasî hareketlerden bağımsız olarak yapılandığı düşünülür."

lemez. İnsanlar yetiştikleri coğrafyanın yüzey şekleri, bitki örtüsü ve iklim koşullarına bağlı bazı ruhî ve fizikî özellikler kazanırken insanı anlatan edebiyat da yeşerdiği bölgenin coğrafi koordinatlarına bağlı olarak bazı özellikler taşımaktadır” (2009: 424).

Görüldüğü gibi “coğrafya merkezli okuma” coğrafi bir çıkışla edebi şekillenmenin nasıl ve ne şekilde ortaya konulduğunu araştırmaktadır. Bu okuma biçiminin temelinde yer alan coğrafya, içinde yer alan kültürel, siyasal ve sosyal unsurlarla birlikte değerlendirilme imkânı bulmaktadır. Dolayısıyla geniş ve çoklu bir etki sürecinin edebi eserin incelenmesinde söz konusu olduğu görülmektedir. Berna Moran’ın sosyolojik eleştiriye dair açıklamaları da aynı yöndedir. Hippolyte Tain’in görüşlerine yer veren Moran, Tain’in sanat olaylarının fizik olayları gibi belli birtakım nedenlerden doğduğu ilkesinden hareket ettiğini belirtir. Buna göre eseler gelişi güzel gökten inmez, onların yaratıcıları, ülkelerinin iklimi, fiziksel, politik ve sosyal koşulları tarafından belirlenmişlerdir. Ayrıca Tain’in edebiyat tarihi incelemelerinde göz önüne alınması gereken üç neden olarak “ırk, ortam ve dönem”i ileri sürdüğü üzerinde durur (2012: 83-84). Üçünün de çeşitli açılardan “coğrafya merkezli okuma” kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

Daha çok nedensel durumun gözetildiği coğrafya merkezli okuma biçiminin sanatçının imge dünyasını yadsıdığı düşünülebilir. Çünkü sanat eseri, ele alının (nesne) ile ele alan (özne) arasında gerçekleşen bir temasla oluşmaktadır. Kefeli’nin kavrama dair devam eden açıklamaları, mekânın merkezi konumda tutulduğunu gösterirken sanatçı ve okuyucunun varlığını da zımnen onaylamaktadır:

“Coğrafya merkezli okuma, metindeki mekânı coğrafya olarak ele alırken ‘edebiyat coğrafyası’, ‘yazarın hayat coğrafyası’ gibi kavramları öne çıkararak metnin üretim sürecini farklı bir kanaldan irdeleyen bir okuma türüdür. ...

Edebiyatta da olayların geçtiği mekân -ev, oda, mahalle, köy, kasaba, kent, uzay v.d.- okurun metni alımlaması bakımından önemlidir. Mekânsızlık okur için özel olarak değerlendirilmesi gereken önemli bir veridir. Metnin mekân açısından analizi ve mekânsal özellikleriyle birlikte incelenen insan ilişkileri okura yeni bakış açıları kazandırmaktadır” (2009: 425-429).

Şüphesiz söz konusu edilen dışsal ve içsel bileşenlerin tam bir muvazene-yi yakaladıkları söylenemez. Fakat yaklaşım biçimlerinin teoride monist, pratikte ise çoklu bir okumaya dayalı olduğunu göz önünde bulundurursak, coğrafya merkezli okumada mekân dışı unsurların anlamlı kılınması sağlanır. Aslında bu durum, bir yaklaşımın teorik esnekliği gösterebildiği ölçüde tutarlı ve devamlı bir pozisyon elde edebileceğine işaret etmektedir.

Edebiyat ve mekân ilişkisinde ön plana çıkan diğer bir husus ise “mekânın poetikası”dır. Edebiyat coğrafyası, nedensel bir bağ ile esere etki eden dışsal unsurlar üzerinde dururken, mekân poetikası daha çok sanatçının içsel karşılıklarla belirlediği anlama odaklanmaktadır. Ayrıca coğrafya merkezli okuma ülke, bölge veya yöre gibi daha geniş alanlara dönük bir okuma biçimi olarak düşünmek gerekir (Garan, 2012: 87). “Mekânın Poetikası” adlı çalışmasında Gaston Bachelard, kapalı bir mekân olan “ev”e odaklanmaktadır. Bachelard, şiirin varlık bulmasında nedenselliği dışarıda bırakarak imge üzerinde durmakta ve fenomenolojik okuma biçimiyle “dış”a değil “dışın algılanması”na dikkat çekmektedir:

“Şiirsel imge, bir itkinin etkisinde kalmaz. Bir geçmişin yankısı değildir. Burada daha çok bunun tersi geçerlidir. Uzak geçmiş, bir imgenin parlama-sıyla, yankılamalarla titreşir ve bu yankılamaların hangi derinliklere yansyacağı, nerede söneceği hiç kestirilemez. Şiirsel imge, yeniliği ve etkinliği içinde kendine özgü bir varlık, kendine özgü bir dinamizmdir. Bir tür *dolaysız varlıkbilim* alanına girer” (1996: 8).

Ali Galip Yener, bu yaklaşıma dair kimi tespitlerde bulunur. Yener “imgelemin (muhayyile) insan tabiatının esas kuvveti olarak kabul edildiği; ‘düş kuran bilincin’ sahip olduğu yaratıcılıktan ötürü bir başlangıç imkânına, köken kuvvetine sahip olduğu; şiirsel olanın ontolojisini psikanalitik açıklamaların yapılandıramayacağı, çünkü bu türden teorik tespitlerin nedenselliğe dayandığı ve bu yüzden şiirin mevcudiyetinin ise asla nedensel bir yaklaşımla izah edilemeyeceği; şiirsel imgeyi ve genel olarak şiir türünün imkânlarını şiirin kendi varlığı içinde ele almanın önerildiği”ne dikkat çekmektedir (<http://www.karabatakdergisi.com> Erişim tarihi: 20.02.2017).

Edebiyat ve mekân ilişkisine dair Mehmet Narlı, mekândaki hafızayı ve hafızalaşmış mekânı, hatıra ve düşler yoluyla çözümlemeye, mekânın yansıtıcı niteliğini görmeye dayandırır. Mekânların, insanlar; insanların, mekânlar üzerindeki izlerini, edebiyat eserlerinde aramadan yapılan her çözümlemeyi eksik bulan Narlı, sanatçı ve mekân arasındaki etkileşime dikkat çekmektedir (2014: 32). Kimi şairlerin eserlerinde söz konusu olan şehirleri sıralayan Narlı, bu durumu “nostaljik bir içe çekiliş” olarak görmenin yanlış olduğunu belirtir. Aksine bu eserleri, yaşanan ve yaşanılacak olan zaman-mekân ilişkilerinde, olan ve olacak olan kayıpların işaretleriyle dolu olarak görür (2014: 46). Görüldüğü gibi, edebiyat ve mekân ilişkisi, geçmiş, şimdi ve geleceği kapsayan yaşamsal bir bağla değerlendirilmektedir.

Şehnaz Şişmanoğlu, Behçet Necatigil şiirini mekân (ev) açısından incelediği çalışmasında, mekânın kendi başına bir varlık olarak değil, insan ve

toplum eliyle dönüştürülen bir varlık şeklinde algılandığına dikkat çeker. Şişmanoğlu, ayrıca Henri Lefebvre'ün "sosyal mekân" kavramının "boşluk" değil, "anlam"la yüklü olduğuna işaret eder. Düşünürün "mekânsal pratik" (spatial practise), "mekânın temsilleri" (representations of space) ve "temsili mekânlar" (representational spaces) olarak adlandırdığı kavramlar dizisinin sırasıyla, algılanan (perceived), düşünülen (conceived) ve yaşanan (lived) mekânları imlediğini belirtir (2003: 12-13).

Genel olarak "mekân"ın edebiyat serüveninin iki boyutlu bir durum arz ettiğini ve farklı yaklaşımlar ya da tasnifler şeklinde karşımıza çıktığını görmekteyiz. Hiç şüphesiz hem kendisi olarak mekânın hem de sanatçı eliyle dönüşmüş mekânın edebi eserde önemli bir karşılığı bulunmaktadır. Ayrıca mekânın açık ve kapalı, geniş ve dar, olumlu ve olumsuz gibi değişik bakış açılarıyla ele alındığını ve bunların da şiir-mekân ilişkisini belirleyen bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz.

2. Aydın Afacan ve Poetikası

Aydın Afacan, 1964 yılında Bingöl'de doğar. İlk şiiri *Sanrılı Sözler* 1992'de *Varlık* dergisinde yayımlanır. Şiir ve yazıları pek çok dergide yer alır. 1992 Yaşar Nabi Nayır Şiir Gençlik Ödülü'nü (dikkate değer dosya), *Güneş Kursu* ile Ankara Üniversitesi 50 Yıl Ödülü'nü (üçüncülük), *İtr ve Güneş* ile 1996 Yunus Nadi Şiir Ödülü'nü (Sina Akyol ile paylaşarak) alır. Şiir kitapları *İtr ve Güneş* (1996), *Yan Yana Yedi Kırmızı* (2001), *Rengin ve Hayal* (2006), *Binbir Deniz* (2012) ve *Ateşin Beyaz* (2015)'dir. *Şiir ve Mitolojiya* (2006) adlı çalışması bulunmaktadır (Enver Ercan, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> Erişim tarihi: 06.03.2017).

Aydın Afacan, modern şiirin imkânları çerçevesinde gelenekle buluşan bir şiire sahiptir. Şiirinde lirik bir sese derin bir anlam eşlik eder. Mitoloji, doğa, klasik edebiyatın mecaz ve mazmun dünyası, hayal ve imajlar şiirinin çoklu okumaya açık boyutunu gözler önüne serer. Hayatın katı gerçekliğinden uzaklaştıran bu şiir, okuyucuyu bir düşsel evren içine çeker. Çeşitli göndermeler eşliğinde örülen anlam, ilişkisel bir estetik anlayışın tercih edildiğini gösterir. Şiirin günümüzle teması, temsili bir boyutta kalıp gerçekliğini geniş kültürel karşılıklar ve deneyimlerle bulmaya çalışır. Kendisiyle yapılan bir söyleşide doğa ve kültür arasındaki ilişkinin şiirinde lirik bir nitelik taşıdığını söyler. Ayrıca şiirlerindeki gelenek vurgusunun modernliğinden kaynaklandığını ve başka dünyalara açılmasının gelenekle mümkün olduğunu belirtir (Esgün, 2008: 84, 85).

İzlenimci bir örnek olarak okuyabileceğimiz Afacan şiiri (Peker, 2008: 88), doğayı ve unsurlarını hassas bir kurgu içinde sunarken, kelime ekonomisi ve biçimsel boyutuyla yerli yerinde bir tabloya imza atar. Tabiat unsurlarının ve renklerin biçime ve anlama sirayet ettiği bu şiirde mimesis başat bir rol oynar. Ercan Yılmaz'ın Rilke'yle ilişkilendirerek ifade ettiği gibi "görmeyi öğretir onun şiiri." Ayrıca Yılmaz, onun şiirinin "akış" ve "oluş" ile "varış" ve "varoluş"u imlediğine dikkat çeker (2008: 89). Afacan poetikası, her ne kadar düşsel bir ekse-ne sahipse de, şairin kimi şiirlerinde biyografik ve düşünsel izlere de rastlanır.

3. *Metruk Şehir: Kendine ve Kentine Dair İçli Bir Tutanak*

Metruk Şehir, şairin *Yan Yana Yedi Kırmızı* adlı ikinci kitabında yer alır. Eserde kırmızı renge dair karşılıklar, yapılan göndermeler ve metinler arası tutum şiirlerin bir bütün halinde okunmasını sağlamaktadır. Eserde yer alan *Başka Tutanaklar* bölümü, *Ortadoğu* ve *Metruk Şehir* şiiriyle mekânsal bir odaklanmanın ürünü görünümündedir. Mekâna/coğrafyaya/şehre dair bir yitimin resmedildiği bu şiir, soğuk bir metinsellik taşıyan tutanaklara içli bir hava katmaktadır.

Metruk Şehir, okuyucuyu adıyla buruk bir atmosfer içinde karşılar. Henüz şiirin iç evrenine uzanmadan oluşan terk edilme durumu, şair ve okuyucu arasında gerçekleşecek bir iç dökümü için hazırlayıcı bir nitelik taşır. Şiir boyunca tek edilme içinde anlam ve duygu örgüsüne dahil olan kimi olumsuz durumlar anlatıyı ağırlaştırır:

"uzun ve ağır ağır devrilişi
uzun bir kavağın
gitgide solan bir gökyüzü
ağıyor gözlerinin rengine kara
ve duru şafağını arıyor
gitgide kirlendi gecesi ve gündüzü
suyu ve ekmeği
acı dünya!" (2001: 80).

Bu ilk bölüm, bir oluş içinde gerçekleşen ve geri dönülmez olarak yansıtılan mukadder bir sonu tabloluşturur. Ağır çekimde sunulan yaşanmışlık, "uzun bir kavak" şeklinde heybete, "uzun ve ağır ağır devrilmek" ile kabullenilmesi güç duruma işaret eder. "Gitgide solan bir gökyüzü", "kirlenen gece ve gündüz", "su ve ekmeği" yaşamın temel varlıkları olarak yitimi ve durumun vahametini göstermeye çalışır. Söylenebilecek ve sınımlanabilecek bir söz kalır geriye, o da "acı dünya!"dır.

Hazırlık tablosu niteliğinde olan ilk bölümün ardından ikinci bölüm de benzer bir betimsellik taşıyarak açılır. Sonra şiirdeki sese dahil olan bir “kendi”yle karşılaşırız. Bu kendi “bozulmuş bir suretiyim kendimin” şeklinde yankılanır. Şairin kendisi ve kentle kurduğu bağın ve özdeşliğin açığa vurulduğu anı yaşar okuyucuyu. Devam eden olumsuz vasıflarla bilânço ağırlaşır. Önceki hal ve şimdiki kabul edilemez sonuç, şiirdeki huzursuzluğun ve mekân-insan yitiminin şikâyetine bürünür. Çünkü şiirdeki huzursuzluk, yakın ama etkisiz bir gözlemcinin kayıtları olarak sesini bulmaktadır. Şairin “umut”u ise, bu karşı konulamaz sona mukabil içli sözlerin etkisizliğini vurgular. Çünkü ortaya konan çaba da “yokluk”tur:

“içli sözlerdeki umuda seğirten yokluk
sessiz bir gerilimle başlayan gün
büzüşmüş çizgiler ve katı
güneşli bir şehirden artakalan
bir kalıntıyı
kırık ve soluk
bozulmuş bir suretiyim kendimin
eskiden ileriye bakan ışıklı caddelerimin” (2001: 80).

Şairin kendisi ve şehriyle kurmuş olduğu özdeşlik, üçüncü bölümde daha bir belirginlik kazanır. Şiir için sözden önce yaşantının, yaşantıdan sonra halleşmenin insani bir eylem biçimi olarak ortaya konulduğuna dair bir örneklik oluşturur. Şairin kendisi ve kenti, üçüncü bir katılımcı olarak “evlatlar”la bireysel düzlemde toplumsal düzleme çıkar. “Sürgünlük” ile “yerinden edilme” dışsal etkiye işaret ederken, daha sonra “kendine sürgünlük” baş göstermekte ve acının katmerli hali dışa vurulmaktadır. “Kendi teninde yaralar gibi” olmak, seslenilen dünyaya karşı yabancılaşmanın baş gösterdiğini ortaya koyar. Bir yer olarak dünyada olmak “ne fark eder” ile farklı duyguların hissedilmesine imkân tanır. Şiirde kapanışı yapan dizelerde memnuniyetsizlik, tükenmişlik, beklentisizlik ve en nihayetinde bu halleri yaşamanın verdiği güçlü olmasa da bir ret durumu söz konusudur:

“bir yaz şehriydim, sürüldüm
yerimden edildim önce
kendi tenimde yaralar gibiyim
bedenime kurulan çarmih
“- evlâtlarım ah!..”

Daraldım, ateş çemberinden tutanaklar
Boynuma ferman, bana hasret kimliğim!

Güneşi kurudu bahçelerimin ey dünya,
Haritalarında olsam ne fark eder!" (2001: 81).

Yukarıdaki dizeler, mekân ve kimlik kavramlarının iç içe geçtiği ve beraber yaşanılan bir yitimin ortak iki öznesine işaret eder. Özlem duyulanın aynı zamanda boyna ferman olması, çelişik hali ortaya koyarken, içinde olunan çıkmazı da ele vermektedir. Bu çıkmazın şiirsel bir kıvam taşıdığı açıktır.

Metruk Şehir şiirinde yaşantı ya da geçmiş önemli bir etki göstermektedir. Tetikleyici olarak karşımızda duran yaşanmışlık, şiirde problem durumunun tespiti için önemli bir işleve sahiptir. Bu anlamda mekânı nedensel bir konumda görmemiz makuldür. Özdeşlik ilişkisinin taraflarından olan şairi ve mekâna dair algısını imgesel boyutta görmek mümkündür. Bütün bir yitişe rağmen, elbette olup bitenin bir tutanağı gereklidir. Bu tutanağı tutan kişi, şair olduğuna göre yazılan şiiri "içli bir tutanak" olarak okumamız yerindedir.

Ali Galip Yener'in Adorno'dan aktardığı üzere "Artık bir yurdu kalmamış kişi için yaşanacak bir yer olur yazı" (<http://www.edebistan.com> Erişim tarihi: 20.02.2017). *Metruk Şehir* şiiri de, tükenen bir kentin dili olarak okuyucuya seslenmekte ve bunun üzerinden varlık bulmaya çalışmaktadır. Eser, şiir ve mekân ilişkisi açısından mekândan şiire, şiirden mekâna yansıyan boyutları ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

Sonuç

Edebiyat ve mekân, yazınsallığın doğasından kaynaklandığı üzere iç içe geçmiş iki kavram olarak anlaşılmaktadır. Herhangi bir insanın mekândan ayrı düşünülmesi nasıl olanaksızsa, mekânın edebiyattan ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Bu nedenle birçok edebiyatının eserlerinde çeşitli boyutlarda mekâna dair bir kullanımdan bahsedilebilir. Aydın Afacan'ın *Metruk Şehir* şiiri, Bingöl'ün Genç/Darayênî ilçesine atfedilmiş bir şiir olarak mekânsal bulguları elde edilebildiği bir nitelik taşır. Mekândan şiire, şiirden mekâna yönelik bir etkileşimin söz konusu olduğu şiir, aynı zamanda şair ve mekân arasında özdeşlik ilişkisi içerisindedir.

Kaynakça

- Afacan, A. (2001). Yan Yana Yedi Kırmızı, İstanbul: Can Yayınları.
- Bachelard, G. (1996). Mekânın Poetikası (Çev. Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Ercan, E., <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/44364,turkiyecedebiyatharitasipdf.pdf?0> Erişim tarihi: 06.03.2017.
- Esgün, A. (2008). "Aydın Afacan'la Söyleşi" *Deliler Teknesi*, S.12.
- Garan, B. (2012). "Coğrafya Merkezli Okuma Işığında Kadından Kentler" *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2012 Bahar (16), 87-111.
- Kefeli, E. (2009). "Coğrafya Merkezli Okuma" *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-I Winter 2009.
- Moran, B. (2012). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri (22. bs.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Narlı, M. (2014). Şiir ve Mekân (2. bs.), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Peker, H. (2008). "Büyülü Bahçenin Ozanı: Aydın Afacan" *Deliler Teknesi*, S.12.
- Şişmanoğlu, Ş. (2003). "Behçet Necatigil ve Şiirin Ev Hali" Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi.
- Yener, A. G., <http://www.edebistan.com/index.php/aligalipyener/mekanin-poetikasi-baglaminda-yazar-ve-evi/2012/06/> Erişim tarihi: 20.02.2017.
- , <http://www.karabatakdergisi.com/poetika/sarlerin-mekanla-lskler-uzerne-notlar> 20.02.2017.
- Yılmaz, E. (2008). "Aydın Afacan: Zâtına Hoşça Bakan Narkissos" *Deliler Teknesi*, S.12.

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI

DERGİSİ

THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

Yıl 3, Sayı 1, Temmuz 2016

ISSN: 1309-369X